

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ เป็นการนำเสนอแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามที่
จำแนกไว้ ดังนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท

ความหมายของบทบาท

บทบาทกับบุคลิกภาพ

แนวความคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการ

ความหมายของคณะกรรมการ

การเลือกสมาชิกคณะกรรมการ

รูปแบบของคณะกรรมการ

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท

ความหมายของบทบาท

มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า "บทบาท" ไว้หลายความหมาย ซึ่งแตกต่างกันที่
ขอบเขต และรายละเอียดปลีกย่อย ความหมายอย่างกว้างๆ ที่นักสังคมวิทยายอมรับเป็น
ส่วนใหญ่คือ แบบแผนของความต้องการ เป้าหมาย ความเชื่อ ความรู้สึก ทักษะ ค่านิยม
และการกระทำ ที่สมาชิกในสังคมคาดหวังว่าควรจะเป็นไปตามลักษณะของชนิตตำแหน่งที่มีอยู่
หรือเป็นพฤติกรรมที่คาดหวังให้บุคคลที่อยู่ในสถานะนั้นควรประพฤติปฏิบัติ (Krench and
Ballachey 1962: 338) หรืออีกความหมายหนึ่งก็คือ การที่บุคคลปฏิบัติตามสิทธิ และ
หน้าที่ตามสถานภาพที่ตนเป็นอยู่ (ชอุดา จิตพิทักษ์ 2528: 61)

ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้คำว่า "บทบาท" ทั้งสองความหมายข้างต้น เพราะ
จะทำให้เข้าใจบทบาทของคณะกรรมการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ทางวิทยุโทรทัศน์ได้ ทั้ง
ลักษณะรูปธรรมเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงาน และนามธรรมเกี่ยวกับทัศนคติ หรือแนวความคิดที่
อยู่เบื้องหลังการกระทำ ตลอดจนความต้องการที่สังคมคาดหวัง เพื่ออธิบายพฤติกรรมที่ปรากฏ

บทบาทกับบุคลิกภาพ

การแสดงออกตามบทบาทของสังคม มีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของบุคคลหรือกลุ่มคน กล่าวคือ บุคลิกภาพ เป็นผู้เลือกหรือตั้งบทบาทของคนขึ้น โดยทางทฤษฎี บทบาทของสถาบันกำหนดขึ้นด้วยกฎหมาย หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ไม่เกี่ยวกับบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติแต่อย่างใด แต่ในทางปฏิบัติ บุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติได้เปลี่ยนแปลง และปรับปรุงบทบาทของคนที่กำหนดไว้โดยสถาบันอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จาก บุคคลสองคนปฏิบัติหน้าที่อย่างเดียวกันด้วยวิธีต่างกัน ทั้งๆ ที่บทบาทกำหนดไว้เช่นเดียวกัน แต่ความแตกต่างในบุคลิกภาพ หรืออุปนิสัยใจคอของผู้สวมบทบาท ทำให้บทบาทที่แสดงออกผิดแผกกันไป (อภัย หิรัญโต 2529: 213-214)

ปัญหาของบทบาท

การแสดงบทบาทของแต่ละคน บางครั้งอาจจะประสบปัญหาต่างๆ ซึ่งนิสวางธรรมพินทา (2523: 63-64) กล่าวถึงสาเหตุของปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาเกิดจากผู้สวมบทบาท (role impairment) สวมบทบาทไม่ดี แม้จะกำหนดความสามารถที่จะทำตามบทของงาน หรือขาดความเคยชินและเข้าใจบทบาทของคนได้ดีพอ แต่ต้องแสดงบทที่ไม่ชำนาญ อาจทำให้เกิดความเสียหาย เป็นภัยร้ายแรงกระทบกระเทือนต่อคนอื่น
2. ปัญหาเกิดจากความสับสนในบทบาท (role confusion) ทั้งๆ ที่ผู้สวมบทบาทดีพร้อม แต่สังคมกำหนดบทบาทของบุคคลไว้ไม่ชัดเจน หรือไม่มีบทบาทให้ เช่น คนบางกลุ่มถูกสังคมมองข้าม หรือไม่ให้ความสำคัญ เป็นคนที่ถูกละเลย หรือมีความขัดแย้งระหว่างบทบาท ซึ่งเกิดจากมีบทบาทหลายๆ อย่างในเวลาเดียวกัน เกิดความคาดหมายที่ขัดกันจากกลุ่มอื่น ยังผลให้ผู้สวมบทบาทเกิดความไม่แน่ใจ อารมณ์ตึงเครียด ความไม่พอใจ ความกดดันทางด้านจิตใจ หรือตัดสินใจไม่ถูกว่าจะแสดงบทบาทใดจึงจะเหมาะสม
3. ปัญหาเกิดจากการละเมิดบทบาท หรือบทบาทวิปริต (role violation and other role anomalies) หมายถึงการที่บุคคลไม่ปฏิบัติตามบทบาทอันชอบของคน แต่ประพฤตินอกแบบแผน หรือแสดงบทบาทอันมิชอบ เช่น ก่ออาชญากรรม ค้าหาเสด็จ เปิดบ่อนการพนัน บุคคลเหล่านี้จะปฏิบัติบทบาทขัดแย้งกับบรรทัดฐานของสังคม ย่อมกลายเป็นผู้สร้างปัญหาให้กับสังคม

แนวความคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการ

ความหมายของคณะกรรมการ

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า "คณะกรรมการ" (committees, boards, councils) ใกล้เคียงคลึงกัน เป็นจำนวนมาก งานวิจัยฉบับนี้ จึงเลือกใช้ความหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นกรอบการศึกษา จากคำจำกัดความของนักวิชาการ ดังต่อไปนี้

แอนสเลย์ (Anstey 1962: 16) ให้ทรงเห็นว่า คณะกรรมการหมายถึง คณะบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากบุคคล หรือองค์การหนึ่งองค์การใด คณะบุคคลดังกล่าว อาจจะเป็นบุคคลภายในองค์การเอง หรือร่วมกับบุคคลอื่นที่มาจากองค์การต่างๆ กัน เพื่อมาทำหน้าที่ด้วยการประชุม พิจารณาปรึกษาหารือปัญหาเฉพาะเรื่อง ที่คณะกรรมการชุดนั้น ได้รับมอบหมาย แล้วรวบรวมข้อวินิจฉัยเสนอแนะต่อองค์การ

โสรัง แสนศิริพันธ์ (2529: 226) กล่าวว่า

คณะกรรมการคือ...

บุคคลซึ่งปกติเป็นผู้มีหน้าที่การงานประจำอยู่แล้ว ส่วนมากจะถูกยืมตัวมาทำงานตาม วัตถุประสงค์ของคณะกรรมการนั้นๆ

กลุ่มบุคคลหนึ่ง ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้มีหน้าที่พิจารณาค้นหาคำวินิจฉัยร่วมกัน หรือ ข้อตกลงร่วมกัน

เป็นสื่อกลางที่ดีที่สุด สำหรับการรวมผู้เชี่ยวชาญจากส่วนต่างๆ ขององค์การ เพื่อ แก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

การเลือกสมาชิกคณะกรรมการ

เซลซนิก (Selznick 1984: 13) ให้ทรงเห็นว่า การเลือกสมาชิก คณะกรรมการเป็นกระบวนการนำเอาหลักการใหม่ๆ เข้ามาโดยระดับผู้นำ หรือระดับ นโยบายเพื่อการดำรงอยู่ขององค์การ ประกอบด้วยวิธีอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ขึ้นอยู่กับปัญหาเฉพาะของแต่ละองค์การ กล่าวคือ การเลือกสมาชิกคณะกรรมการอย่างเป็นทางการ (formal cooptation) จะมีการกำหนดระเบียบแบบแผนของความสัมพันธ์ โดยเปิดเผย เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนของกระบวนการบริหารตลอดจนถึงขั้นวินิจฉัยสั่งการ วิธีการ เช่นนี้ อาจเกิดขึ้นโดยการเลือกบุคคลของรัฐบาลเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดผลตามนิคินัย หรือเมื่อเกิดความจำเป็นที่จะต้องได้บุคคล ซึ่งคาดว่าจะมีความสำคัญเพียงพอเข้าร่วมในการบริหาร เพื่อช่วยให้กิจการขององค์การบรรลุจุดมุ่งหมาย

ส่วนการเลือกสมาชิกคณะกรรมการอย่างไม่เป็นทางการ (information cooptation) ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับสภาพของการยอมรับจากคนทั่วไป แต่จะเป็นบุคคลพิเศษบุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่มีอิทธิพล และอยู่ในฐานะจะบังคับบัญชาได้ คณะกรรมการจึงมีลักษณะคล้ายบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ดำเนินการอยู่เบื้องหลังการปฏิบัติงานทางการบริหาร

รูปแบบของคณะกรรมการ

โดยทั่วไป คณะกรรมการที่มีชื่อเรียกต่างๆ กันนั้น สามารถพิจารณาได้จาก รูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งมีอยู่ 3 รูปแบบ (ประธาน คงฤทธิศึกษาการ 2530: 6-7) ดังนี้

1. คณะกรรมการที่แต่งตั้งขึ้นตามกำหนดระยะเวลา (time scale) มีทั้ง คณะกรมประจำ และคณะกรรมการเฉพาะกิจ กล่าวคือ คณะกรรมการประจำ (standing committee) หมายถึงคณะกรรมการที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำตามกำหนด เช่น 1 ปี หรือ 2 ปี เป็นต้น เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบ พิจารณา และใช้ดุลยพินิจติดต่อกัน โดยอาศัยระยะเวลา

สำหรับคณะกรรมการพิเศษ หรือคณะกรรมการเฉพาะกิจ (ad hoc committee) หมายถึงคณะกรรมการที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะเรื่อง เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่พิจารณาเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ เมื่อเสร็จภาระกิจแล้ว สภาพของคณะกรรมการก็จะสิ้นสุดลง

2. คณะกรรมการที่แต่งตั้งขึ้นตามความมุ่งหมาย (purpose) หมายถึง คณะกรรมการผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ที่ได้รับมอบหมาย โดยกำหนดขอบเขตหน้าที่ให้ เช่น คณะกรรมการในฐานะบริหาร เป็นที่ปรึกษา หรือการตรวจสอบ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของการแต่งตั้งคณะกรรมการนั้นๆ

3. คณะกรรมการแต่งตั้งขึ้นตามองค์ประกอบของคณะบุคคล (composition) บางกรณีการแต่งตั้งคณะกรรมการ มีความจำเป็นต้องแต่งตั้งบุคคลภายในองค์การ เพื่อดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด แต่บางครั้งอาจจะแต่งตั้งบุคคลภายนอกเข้าร่วมด้วย เพื่อให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural-Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ที่ใช้เป็นกรอบอ้างอิงในงานวิจัย ได้จากแนวความคิดของนักสังคมวิทยาจำนวนสองท่าน ดังนี้

พาร์สัน (Parsons 1951 อ้างถึงในสมพร เฟื่องจันทร์ 2529: 98) มีแนวความคิดว่า การบริหารงานเปรียบเสมือนระบบสังคม การปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ทางการบริหารก็คือ การมีปฏิสัมพันธ์กับส่วนย่อยต่างๆ เพื่อมุ่งให้ระบบเข้าสู่จุดดุลยภาพ (equilibrium) ทุกระบบต้องกระทำหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. การปรับตัว (adaption) หมายถึงระบบต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทั้งภายนอกและภายใน เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ระบบจำต้องปรับตัว มิฉะนั้นการเสียดุลยภาพเป็นเวลานานจะคงอยู่ และส่งผลถึงสภาวะการปฏิบัติหน้าที่ที่ไร้ผล (dysfunction)

2. การบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ (goal gratification) หมายถึงส่วนต่างๆ ของระบบจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะมุ่งสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ มิใช่เป็นการปฏิบัติอย่างไร้ทิศทาง

3. การมีบูรณาการ (integration) หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่ของส่วนต่างๆ ภายในระบบจะต้องมีการประสานสัมพันธ์กัน เพื่อให้ระบบจะสามารถรักษาภาวะดุลยภาพ และก้าวหน้าเติบโตต่อไป

4. การดำรงรักษาระบบ (pattern maintenance) หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้ระบบยังคงปฏิบัติหน้าที่อย่างได้ผล ด้วยการสร้างให้หน่วยย่อยเกิดความพึงพอใจ และมีการเรียนรู้ที่จะประคองให้ระบบนั้นสามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่อง

5. การจัดการกับความตึงเครียด (tension management) นอกจากความพยายามให้มีบูรณาการแล้ว ความสามารถในการจัดการกับความตึงเครียด หรือควบคุมบุคคลเมื่อถูกแรงกดดันก็เป็นหน้าที่อีกประการหนึ่งของระบบ

เมอร์ตัน (Merton 1968 อ้างถึงในนิคชา สุวรรณชฎ 2527: 68-69) ให้คำจำกัดความของคำว่า "หน้าที่" ว่า หมายถึงบรรดาผลต่อเนื่อง ที่สามารถสังเกตได้จากระบบที่มีการปรับแก้ หน้าที่ของระบบที่สำคัญแบ่งออกเป็น 4 หน้าที่ ได้แก่

1. หน้าที่มุ่งประสงค์ (manifest function) หมายถึงบรรดาผลต่อเนื่องที่เกิดขึ้น เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงสร้าง เช่น ในการจัดองค์การตามลำดับขั้น ก็เพื่อให้เกิดผลต่อการบังคับบัญชา ตลอดจนอำนาจในการตรวจสอบของผู้ดำรงตำแหน่งผู้บังคับบัญชา และผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

2. หน้าที่ซ่อน หรือหน้าที่แฝง (latent function) หมายถึงผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้น นอกเหนือจากเป้าหมายที่กำหนด และอาจจะไม่ได้ตระหนักหรือคาดหวังไว้

3. หน้าที่ไม่ส่งเสริมคุณภาพ (dysfunctional) หมายถึงผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้นจากระบบ ไม่สามารถประสานกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สภาวะที่องค์การมีวัฒนธรรมยึดระบบอาวุโส แต่ได้มีการบรรจุผู้อ่อนอาวุโสเป็นหัวหน้า ก็ย่อมจะทำให้เกิดความตึงเครียด หรือการไม่ยอมรับ อันเป็นผลไม่พึงประสงค์ต่อประสิทธิภาพของการทำงาน เป็นต้น

4. หน้าที่ทดแทน (alternative function) หมายถึงผลต่อเนื้อเรื่องที่อาจจะทำมาทดแทนหน้าที่ที่เจาะจง หรือพึงประสงค์

การศึกษากำหนดหน้าที่ต่างๆ เหล่านี้ นักสังคมวิทยา มักจะวิเคราะห์ค้นหาหน้าที่ซ่อน หน้าที่ไม่ส่งเสริมคุณภาพ และหน้าที่ทดแทน มากกว่าที่จะมุ่งศึกษาหน้าที่พึงประสงค์ โดยมีข้อสังเกตว่า หน้าที่ซ่อนอาจจะเป็นหน้าที่ที่ไม่ส่งเสริมคุณภาพ หรือหน้าที่ทดแทนก็ได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ยังไม่ปรากฏว่าเคยมีผู้ใดทำมาก่อน แต่งานวิจัยที่พอจะนำมาอ้างอิงเป็นข้อมูลพื้นฐาน และประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์ได้ มีดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย

ศรีธวัช ฤทธิระวิวงศ์ (2525) ศึกษาเรื่อง "บทบาทของกองเผยแพร่และควบคุมการโฆษณา กระทรวงสาธารณสุข ในการพิจารณาควบคุมการโฆษณาสินค้าประเภทอาหารและยา" เพื่อทราบถึงหลักเกณฑ์ บทบาท และแนวโน้มของการควบคุมโฆษณาสินค้าประเภทอาหารและยา ของคณะกรรมการพิจารณาค่าขอโฆษณาอาหารและยา ซึ่งเป็นตัวแทนของกองเผยแพร่และควบคุมการโฆษณา กระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ พ.ศ. 2522-2524 ใช้วิธีการศึกษาจากพระราชบัญญัติ กฎหมาย ระเบียบ และประกาศต่างๆ เกี่ยวกับอาหารและยา พร้อมทั้งสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากนักโฆษณา ในบริษัทตัวแทนโฆษณาที่ผลิตโฆษณาสินค้าประเภทอาหารและยา และกรรมการระดับผู้บริหารของบริษัทผู้ผลิตสินค้าประเภทอาหารและยา

ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการตรวจพิจารณาค่าขอโฆษณาอาหาร และคณะกรรมการตรวจพิจารณาค่าขอโฆษณายา ยังขาดความรู้ด้านกาโฆษณา หลักเกณฑ์ในการควบคุมโฆษณาอาหาร และยา ยังไม่แน่นอน และเหมาะสมเท่าที่ควร เพราะกฎหมายที่ใช้ควบคุมไม่ระบุชัดเจน และเหมาะสมกับสถานการณ์ ทำให้การตีความอาจจะกว้างหรือแคบเกินไป ส่งผลกระทบต่อผู้ผลิตโฆษณาสินค้า

สำหรับการทำหน้าที่ของคณะกรรมการนั้น ระบบผลห้ามโฆษณายังไม่ละเอียดชัดเจน ขาดการประสานงานที่ดีกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องด้านการควบคุมโฆษณา ขาดกำลังเจ้าหน้าที่ และเงินทุน รวมทั้งผู้โฆษณาสินค้าอาหารและยาบางส่วนหลีกเลี่ยงกฎหมาย ไม่ส่งขึ้นโฆษณาให้พิจารณาก่อน ทำให้การควบคุมโฆษณาทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคยังไม่ทั่วถึง และในอนาคตคาดว่า การควบคุมโฆษณาอาหารและยาจะมีแนวโน้มเข้มงวดยิ่งขึ้น

การศึกษาดังกล่าว ทำให้ได้แนวคำถาม เพื่อประยุกต์ใช้เป็นกรอบการศึกษา ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ทางวิทยุโทรทัศน์ ได้แก่ ขั้นตอนการทำงานตั้งแต่การพิจารณาข้อความและรูปภาพจนถึงขั้นการออกขรรค์ ปัญหาอุปสรรค และแนวโน้มของงานตรวจพิจารณาภาพยนตร์ทางวิทยุโทรทัศน์

นอกจากนั้น ยังได้นำหลักเกณฑ์การตรวจพิจารณาคำขอโฆษณาอาหารและยา ปรับใช้สร้างเป็นเกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหาภาพยนตร์ที่ห้ามออกอากาศ ได้แก่ ข้อห้ามหกประเภทคือ ข้อห้ามารมณ์ หรือลามกอนาจาร ความรุนแรง ผลเสียต่อการเมือง หรือสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศ ขัดต่อศีลธรรม วัฒนธรรม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ผลเสียต่อภาษาไทย และส่งเสริมการพนัน

ประธาน พงศ์ประสูตร (2525) ศึกษาเรื่อง "ผลกระทบของการควบคุมโฆษณาของรัฐต่อการผลิตภาพยนตร์โฆษณาทางวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทย" เพื่อทราบบทบาทของรัฐ กฎหมาย พระราชบัญญัติ ระเบียบ และคำสั่งต่างๆ ที่มีผลต่อการควบคุมการผลิตภาพยนตร์โฆษณาทางวิทยุโทรทัศน์ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากบุคคลในหน่วยงานทั้งภาครัฐบาล และบริษัทตัวแทนโฆษณา

ผลการศึกษาพบว่า รัฐบาลควบคุมภาพยนตร์โฆษณาทางวิทยุโทรทัศน์อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ ภาพยนตร์โฆษณาต้องผ่านกระบวนการตรวจพิจารณาจากหน่วยงานของรัฐหลายขั้นตอน และหลายหน่วยงานได้แก่ คณะกรรมการพิจารณาคำขอโฆษณาอาหาร คณะกรรมการพิจารณาคำขอโฆษณา ยา คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค กบว. และกรมตำรวจ

นอกจากนั้น ยังชี้ให้เห็นว่า ระยะเวลาที่ทำการศึกษา ยังเป็นช่วงแรกที่รัฐเข้ามามีบทบาทต่อการควบคุมจึงขาดประสิทธิภาพด้านงานโฆษณา ทำให้ทำงานล่าช้า ส่งผลกระทบต่อระบบธุรกิจของบริษัทตัวแทนโฆษณา เกิดปัญหาช่องโหว่ของกฎหมาย และระเบียบต่างๆ เกี่ยวกับตัวบุคคลผู้ทำหน้าที่ตรวจพิจารณาภาพยนตร์โฆษณา โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่เกินขอบเขตอำนาจของตน

ผลการศึกษาดังกล่าว นำไปสู่ข้อเสนอแนะสองประการคือ

ประการแรก

การศึกษาหลักเกณฑ์การทำงานของคณะกรรมการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ทางวิทยุโทรทัศน์
ควรจะศึกษากฎหมาย หรือข้อบังคับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยเพราะจะทำให้เข้าใจ
และเห็นภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการ ซึ่งจำเป็นต้องประสานสัมพันธ์กับ
หน่วยงานอื่นได้อย่างชัดเจน

ประการที่สอง ได้กรอบคำถามสำหรับสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ที่มี
ต่อบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ ได้แก่ ลักษณะการทำงาน ขอบเขต อำนาจ ภาวะเบี่ยง
การควบคุม ข้อจำกัดในการทำงาน ผลกระทบจากการทำงาน ปัญหา และข้อเสนอแนะต่างๆ

นอกจากนั้น ยังทำให้ทราบถึงลักษณะการทำงานของหน่วยงานรัฐประการหนึ่งว่า
ตามที่รัฐเข้าควบคุมกิจการวิทยุโทรทัศน์อย่างเคร่งครัดในบางยุคสมัยนั้น มิใช่เพียงแต่
ควบคุมเนื้อหารายการเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีส่วนช่วยส่งเสริมให้รายการมีคุณภาพดี
เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของบุคคลเพียงบางกลุ่ม ซึ่งแนวความคิดนี้
สามารถนำไปใช้ประกอบการวิเคราะห์ ปัจจัยเงื่อนไขในการกำหนดหลักเกณฑ์การตรวจ
พิจารณาภาพยนตร์ทางวิทยุโทรทัศน์

นฤมล ทับจุมพล (2531) ได้ศึกษาเรื่อง "การใช้สื่อในการสร้างอุดมการณ์ทาง
การเมือง : ศึกษาจากบทเพลงของทางราชการ (พ.ศ. 2475-2530)" เพื่อทราบลักษณะ
เนื้อหาของเพลงของทางราชการ ที่ผลิตและถ่ายทอดเพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่แก่ประชาชน
โดยผ่านกลไกสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียง แบ่งระยะเวลาการศึกษาออกเป็น
สองช่วง ตามสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

ผลการศึกษาพบว่า ช่วง พ.ศ. 2475-2500 เนื้อหาเพลงของทางราชการได้
มุ่งเน้นสร้างความรู้สึกร่วมของประชาชนในสังคม ปลุกใจให้เกิดความรักชาติ กระตุ้นให้
ประชาชนยอมเสียสละทุกอย่างแม้กระทั่งชีวิต เพื่อปกป้องประเทศชาติ และระบอบ
การปกครองที่เพิ่งสถาปนาให้คงอยู่และถาวรสืบไป วิธีการเผยแพร่ใช้สื่อหลายรูปแบบ เช่น
การถ่ายทอดทางสถานีวิทยุกระจายเสียงของทางราชการ การแสดงละครอิงประวัติศาสตร์
ผ่านบทเพลงของวงดนตรีกรมโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน) ซึ่งไปแสดง
ความงามต่างๆ (ใช้ชื่อ "วงสุนทราภรณ์" ในกรณีแสดงตามโรงแรมหรู หรืองานลีลาศ) เป็นต้น

สำหรับ พ.ศ. 2501-2530 ซึ่งเป็นระยะของการเกิดความขัดแย้งทางอุดมการณ์
ในสังคมไทย (พ.ศ. 2516-2519) นั้น เนื้อหาเพลงให้ความสำคัญต่อการปลุกฝัง
ความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยเน้นประเด็นหลักเกี่ยวกับ
ความเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่มีวัฒนธรรมอันดีงาม ความเชื่อเรื่องบุญบารมีของพระมหากษัตริย์
ความเชื่อทางศาสนาเรื่องเวรกรรม การทำความดี มีความกตัญญู และความซื่อสัตย์
ทั้งนี้คำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายวัยเด็กและเยาวชนของชาติเป็นสำคัญ

การศึกษาดังกล่าว ทำให้เข้าใจแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร ประการหนึ่งว่า การเผยแพร่สารชนิดใดก็ตาม เช่น บทเพลง เนื้อหารายการ เรื่องราว ต่างๆ ย่อมต้องผ่านกลไกการกำหนดวัตถุประสงค์ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับใดระดับหนึ่ง เสมอ ซึ่งกลไกนั้นมิได้เกิดจากวัตถุประสงค์ หรือนโยบายของผู้กำหนดเสมอไป แต่อาจจะ เป็นการโต้ตอบต่อสถานการณ์ที่มากกระทบในแต่ละช่วงเวลา มากกว่าเป็นการกำหนด กรอบความคิดหรือนิยามที่ชัดเจนไว้ก่อน เช่น เกิดสถานการณ์บ่อนทำลาย หรือมีผลเสียต่อ สถาบันหลักของชาติ รัฐต้องสร้างอุดมการณ์ปลูกฝังแนวความคิดทางการเมืองให้จงรักภักดีต่อ สถาบันหลักเหล่านั้น การปลูกฝังค่านิยม รักษาวัฒนธรรมไทย เมื่อเห็นว่าถูกรุกราน ทางวัฒนธรรมจากภายนอก เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมิงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่จะทำให้เข้าใจภาพลักษณ์ของ คณะกรรมการตรวจพิจารณาภาพยนตร์ทางวิทยุโทรทัศน์ ในฐานะผู้ควบคุมบทบาทเป็นตัวแทน ของรัฐบาล คือ

กรมพล ทองธรรมชาติ (2525) ศึกษาเรื่อง "การทำงานในระบบ คณะกรรมการ" เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์การแต่งตั้ง การประเมินผลการปฏิบัติงานของ คณะกรรมการ การใช้เวลาเป็นกรรมการของนักบริหารระดับสูง และประโยชน์ของระบบ คณะกรรมการ ทำให้ทราบว่า การทำงานด้วยรูปแบบคณะกรรมการมีอุปสรรคหลายประการ เช่น การทำงานขาดความต่อเนื่อง เพราะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง คณะกรรมการแต่ละคนเป็นข้าราชการประจำ หรือมิงงานประจำที่อื่นอยู่แล้ว จึงไม่มีเวลา ปฏิบัติหน้าที่กรรมการได้อย่างเต็มที่ ระเบียบราชการทำให้การทำงานด้วยระบบคณะกรรมการ ขาดความคล่องตัว กรรมการที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิมีแนวความคิด และข้อเสนอทางทฤษฎี มากเกินไปจนนำมาปฏิบัติได้ยาก งานต่างๆ อยู่ในความรับผิดชอบของประธานกรรมการและ เลขานุการเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้น

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย